Ap Pr 1059/32
Biblioteca Academiei Române
Bucureşti
Calea Victoriei 125
CERNAUTI 16 FEB 932 I
ROMANIA-POSTA 25

...צער בלעטער

...רגאַן פאַר פּאָליטיק, קולטור און ווירטשאַפט.

„Czernowitzer Bleter"
Ziar independent pentru politica, cultura şi economie
Red. şi Administr.: Cernăuţi, str. Iazului 3 a.
Plătibil şi justiţiabil la Cernăuţi.

דערשיינט וועכנטלעך.

אַבאָנאַמענט: 4 חדשים: 100 ... פאַר אַ גאַנץ יאָר: 280 ליי. — אויסלאַנד: 4 דאָלאַר יערלעך.
אַנאָנסן לויטן מילימעטער־טאַריף.

נר. 83. | טשערנאָוויץ, דעם 9טן אַפּריל 1931. | יאָרגאַנג III.

פון וואָך צו וואָך

„כעלם" איבער אייראָפּע

דרייצן מאָל האָבן שוין די אייראָפּעישע זינגער־פעלקער געפייערט דעם טאָג פון וואַפנשטילשטאַנד. דער מלאך פון שלום, מיט אַ אַרומגעציפּט אָליוון־צווייג אין דער האַנט האָט שוין אַרום־געשפּאַצירט איבער גאַנץ אייראָפּע. ווען אָט דער מלאך וואָלט באַדאַרפט אַ פּאַס מיט וויזעס, וואָלט ער שוין געהאַט זיכער אַ גאַנצע גראָבע גמרא, דורך אַזוי פיל לענדער האָט ער שוין געוואַנדערט.

אָנגעהויבן מיטן וווּנדערבאַר שיינעם ווערסאַל־פּאַלאַץ, ווּ ס'זענען געלייגט געוואָרן די יסודות (?) פון נייעם „יושרדיקן שלום"; סאַן־זשערמאַן און טריאַנאָן האָט מען אויך נישט פאַרשעמט. דאַן איז געקומען לאָקאַרנאָ. אין ריגאַ האָט מען עפּעס אויך געמאַכט אַ שטיקל שלום צווישן פּריצישן פּוילן און רויטן רוסלאַנד.

די קליינע אַנטאַנט, וואָס ציטערט אַלץ פאַרן פרידן (נאַטירלעך אין די איצטיקע גרעניצן) האָט אויך אַ ביסל באַנייעט די שיינע קוראָרטן פון ביידע זייטן די קאַרפּאַטן און ביי דער דאָנוי.

ועל כולם דאָס „סאַנאַטאָריום" אין גענף, ווּ די באַרמהערציקע ברודער היטן אָפּ דעם געפערלעך קראַנקן — דעם אייראָפּעאישן שלום — מ'זיצט אויף זיצונגען און אסיפות. און באַשליסט — צונויפצורופן נאָך אַמאָל אַ באַראַטונג אָדער אַ שטודיום־קאָמיסיע.

ס'איז שוין ממש שווער צו געפינען אַ שטאָט אָדער שטעטל אין צענטראַל־ אָדער מערב־אייראָפּע, ווּ מ'האָט נאָך נישט געפּרוּווט צו מאַכן שלום. באַזונדערס נאָך דער המצאה פון אונטער־נאַציאָנאַלן טיפּע קודענהאָווע־קאַלערגי.

*

איז עס דען נישט נאָכגעמאַכט די אַלטע ליבע כעלמער חכמים — וואָס זענען אַריין אין דער יידישער וויץ־געשיכטע מיט זייערע פאַרזאַמלונגען, זיצונגען און אסיפות?!

*

נאָר פּאָליטיק איז אַ שווערע זאַך. שלום מאַכן נאָך אַזאַ בלוט־באָד, אין וועלכער ס'זענען דערטרונקען געוואָרן דריי גרעסטע מאָנאַרכיעס און מיליאָנען געזונטע יונגע מענטשן, איז זיכער נישט אַזוי גרינג. די שאָטנס פון אָט די קרבנות, די לעבעדיקע מתים, וואָס זענען בלינד געוואָרן פון דעם כעמישן פּראָגרעס, די גאַזן, די קריפּלען, וועלכע וואַלגערן זיך אויף די גאַסן און בעטלען לעבן די גרויסע שפּיגל־פענסטער, אונטער וועלכע די די־מענטן מיט ברילאַנטן שיינען מיט אַ חוצפּה'דיקן געלעכטערל אַרויס — לאָזן נישט רוען. אָבער, דאָס געוויסן, דאָס ביסל געוויסן פון די, וועלכע האָבן אָנגעצינדן דעם טייוולישן פייער און מ'זוכט אַ מיטל כדי צו מאַכן שלום. מ'זוכט אפשר נישט צו געפינען.

דערפאַר, האָט מען זיך לעצטנס ענערגיש אָנגענומען צו ראַטעווען די עקאָנאָמישע סיסטעם פונם אייראָפּעאישן קאַפּיטאַליזם. די דערשטיקטע אינדוסטריעלע לענדער האָבן זיך דערשראָקן פאַר דער אַלץ וואַקסענדער גרויסער צאָל אַרבעטסלאָזע. און די „גליקלעכע" אַגראַר־לענדער האָבן זיך אַרום־געקוקט און דערזען, אַז זייער „נאַציאָנאַלע" אינדוסטריע איז אַ קאַלב, וואָס האָט אינגאַנצן אויסגעזויגט דאָס פאַרמעגן פון דעם פויערטום, וועלכער ווערט דערוואָרגן דורך די הויכע איינפיר־צאָל אויף תבואות אין די אימפּאָרט־לענדער.

מ'מוז דערפאַר שאַפן אַ אַלאייראָפּעאישע צאָל־אוניאָן — שרייען אַלע אין איין קול. בריאַן אין פּאַריז און מאַזשעאַרו אין בוקאַרעשט, דער אונגאַרישער מיניסטער קאַראָלי און זיין „גוטער שכן" אין בעלגראַד מאַרינקאָוויטש, דער איטאַליענישע רודף שלומניק גראַנדי און זיין חבר קורטיוס — אָן אַ אויסנאַם ווילן זיי, אַז מ'זאָל פאַרקליינערן די צאָל־טאַריפן.

נאָר מיט איין קליינער באַמערקונג: „אַלע זאָלן טאַקע פאַרקליינערן — אויסער אונז!..."

און דערפאַר האָט זיך אָנגעהויבן אַ נייע סדרה קאָנפערענצן: סינאַיאַ, וואַרשע, אַצינד רוים און ווער ווייס נאָך ווּהין מ'וואָלט פאַרוואָגלט געוואָרן, ווען נישט...

דער אָפּמאַך צווישן דייטשלאַנד און עסטרייך. לכאורה וואָלטן דאָך די פאַרשידענע אָנהענגער פון פּאַן־אייראָפּע אַלזאָ פון אייראָפּעאישע פאַראייניגטע שטאַטן באַדאַרפט ממש טאַנצן פון פרייד: מ'הויבט אָן דערווייל צווישן צוויי שטאַטן און האַן גייט עס ווייטער. ביז אייראָפּע וועט טאַקע ווערן אַ מוסטער־משפּחה. איז אָבער די זאַך נישט אַזוי. ווייל די פירער פון די איינציקע מלוכות, ווי פראַנקרייך, טשעכאָסלאָוואַקיי און פּוילן ציטערן אַפילו פאַר אַ עקאָנאָמישן אַנשלוס פון עסטרייך צו דייטשלאַנד.

אלמאי איז דאָך אַ גרויסע קשיא — וויבאַלד גאַנץ אייראָפּע וועט זיך סוף כל סוף אַנשליסן אָן דער פעדעראַציע, וואָס זשע שרעקט אייך אַזוי אַ לאָקאַלע פאַראייניקונג פון צוויי שכנות־דיקע מלוכות, דאַבײ נאָר אויפן צאָל־געביט?

נאָר אָט דאָ זעט מען ערשט די אויפריכטיקייט פון די פאַרשידענע שיין־רעדעוודיקע דעלעגאַטן צו די אייראָפּעאישע קאָנפערענצן. אין דער צייט ווען אין רוים קומט מען זיך צונויף, כדי דערגרייכן אַ צאָל־פאַרשטענדיגונג, זענען אַלע, כמעט, רעגירונגען מלא־רציחה אויף די דייטשן און עסטרייך פאַר זייער חוצפּה.

און אַלס ענטפער אויף דעם שמועסט מען וועגן אַ צאָל־אוניע צווישן די דריי אַגראַר־לענדער: פּוילן, רומעניע און יוגאָסלאַוויע צוזאַמען מיט טשעכאָסלאָוואַקיי. פראַנקרייך וועט זיכער געבן איר פאַטערלעכע הסכמה דערצו. און ווער ווייס, אפשר וועט מען נאָך זוכה זיין צו זען אַ דערנענטערונג צווישן אָט די צוויי גרופּן — די אינדוסטריעלע עסטרייך־דייטשע און לאַנדווירטשאַפטלעכע דאָנוי־מלוכות.

שטאַרק אויפגעבראַכט איז אויך ענגלאַנד און שרעקט מיטן... פעלקערבונד. נאָך מער מ'האָט אַפילו בדעה צו רופן די דייטשן און עסטרייכער צו אַ בוררות קיין האַג, צום אינטערנאַציאָנאַלן געריכט.

איז, אָבער, אַ סברה, אַז די טעוטאָנישע יורשים אין אייראָפּע וועלן זיך גאָר נישט איילן, ווייל לויט זייער מיינונג דאַרף מען גאָר נאָכטון זייער גוטן ביישפּיל און נישט גאָר שלעפּן פאַר מענטשן.

*

דער ס"ה איז זער אַ טרויעריקער פאַר דער איצטיקער לאַגע אין אייראָפּע. מ'שרייט קולי־קולות, אַז מ'דאַרף אַ צאָל־אוניע — און ווען עמעצער פּרוּווט עס מאַכן — שרייט מען שוין — מ'דאַרף נישט...

ווען איז מען מער אויפריכטיק — איז שווער צו זאָגן.

אָבער איבער די פאַלשע געשרייען פון די ראַפינירטע, ליגנערישע „רעטערס" — הערט זיך דער יאָמער פון די מיליאָנען אַרבעטסלאָזע, איבער די נישט פאַרשניטענע פעלדער טראָגט זיך דער פאַרשטיקטער, אָבער אימהדיקער, קרעכץ פון די מאַסן פאַראָרעמטע פּויערן.

די קולות זענען זיכער אויפריכטיקע און זייערע הענט, אַז זיי וועלן אַריבערנעמען די „פאַרטייטיגונגס"־אַרבעט וועלן נישט ציטערן ביים אונטערשרייבן נישט נאָר פאַרשידענע קאָנווענצן נאָר אַפילו... טויט־אורטיילן...

וועמען?!...

ז. שאר זין

בריוו פון בוקאַרעשט

אין משך פון דריי וואָכן, זענען דאָ פאָרגעקומען דריי ליטעראַרישע אָוונטן. פאַרווײַלנדיקע אָוונטן זענען דאָ אַפילו קיין נאָוויגע נישט. גלייך מיט די קאַלטע האַרבסט־טעג, הויבן דאָ אָן: „ליטעראַרישע טייען", „ליטעראַרישע בעלער", „ליטעראַרישן טורנ־ און ספּאָרט", „ליטעראַרישע פּראָצעסן", וועלכע האַלטן ביז פּורים, ווען מע שליסט די סעריע מיט די געוויינלעכע „מאַסקאַראַדן־בעלער". אָבער נישט פון אַזעלכע אָוונטן, (וועלכע זענען נישט פונם בעסערן סאָרט) ווילן מיר דאָ באַריכטן. דער ערשטער פון אונזערע אָוונטן איז געווען אַ:

ש ט ע ר נ ב ע ר ג ־ אָ וו נ ט.

די פּראָמינענטסטע פאַרשטייער פון פאַרשידענע געביטן פון דער רומענישער קולטור, זענען אויפגעטרעטן אויפן שטערנבערג־אָוונט. טודאָר אַרגעזי — האָט געלייענט פון זיינע לידער און פּאָעמען; סאַנדו עליאַד — האָט געלייענט פון שטערנבערגס לידער; מאַראַ שענפעלד — האָט געשפּילט קלאַוויר (קלאַסישע מוזיק); פלאָריאַ קאַפּסאַלי — האָט געטאַנצט ריטמישע טענץ פון איר אייגענעם רעפּערטואַר, דאַן האָט זי אילוסטרירט מיט טענץ אייניקע פון אַרגעזיס געדיכטע. און אחרון אחרון... שטערנבערג אַליין, וועלכער האָט געשלאָסן דעם אָוונט מיט אַ אינספּירירטן פאָרטראַג. און סך הכל איז עס געווען אַ סינטעז פון: וואָרט, קלאַנג, ריטם און מימיק. זייט די פאַרשטעלונגען פון „בימה" (בוקאַרעשטער יידישע טעאַטער־סטודיע), האָט בוקאַרעשט נישט געזען ביז דעם אויפדערנאַכט, די יידישע אינטעליגענץ, וואָס נאָרט שוין גאָר נאָך אַן אמתן קינסטלערישן וואָרט, פאַרזאַמלט אונטער איין דאַך.

דער צווייטער איז געווען אַ:

ש ל ו ם אַ ש ־ אָ וו נ ט.

צום 50סטן געבוירנטאָג איז דאָ אַ אַש־נאַכט געפּראַוועט געוואָרן. איך זאָג אַש־נאַכט, ווייל זי האָט געהאַלטן ביז האַלב צוויי באַנאַכט. דער דאָזיקער אָוונט איז אָרגאַניזירט געוואָרן פונם יידיש־רומענישן „Adam" אַ צווייוואָכנטלעכער ליטעראַריש העפט, אַרויסגעגעבן פון י. לודאַ (דער איבערזעצער אויף רומעניש פון שלום עליכם'ען און פון אַנסקיס „דיבוק"). דער ערשטער נעמט ס'וואָרט: עמאַנועל בוקוצאַ (אַ באַוווּסטער רומענישער פּובליציסט. אַ מיטגליד פון דער מיוחסדיקער שרייבער־משפּחה, וואָס גרופּירט זיך אַרום דעם מאַסיוון און שטרענגן ליטעראַרישן זשורנאַל „Gândirea"), וועלכער באַגריסט אין זיין אייגענעם נאָמען און אין נאָמען פון רומענישן „פּען"־קלוב. דאַן דערציילט ער, וויאַזוי ער האָט זיך באַקענט מיט אַשן דעם שרייבער, ליינענדיק זיינע ביכער און שפּעטער אויף די „פּען"־קאָנגרעסן אין ווין און אין וואַרשע מיט אַשן דעם מענטשן. און אַ פיינער און קאָנצענטרירטער רעדע שילדערט ער אָפּ „אַשן דעם מענטש", „אַשן דעם שרייבער" און „אַשן דעם מענטש־שרייבער". דר. אַדריאַן ווערעאַ (וועקסלער), אַ יידיש־רומענישער שריפטשטעלער און טעאַטער־קריטיקער לייענט אַ גאָר לאַנגן רעפעראַט, אין וועלכן ער אַנאַליזירט די הויפּטווערק פון שלום אַש, אָנהויבנדיק פונם „שטעטל" און ענדיקנדיק מיט זיין טריאָלאָגיע־ראָמאַן. עס רעדט נאָך אַ יינגער סימפּאַטישער יידיש־רומענישער שריפטשטעלער: ב. יאָסיף, מיט גרויסן פּאַטאָס פּרוּווט ער, אויף איין פוס און אין איין אָטעם, צו מאַכן געשיכטע און אַרום רעדן: השכלה־באַוועגונג, און אַנדערע אַזעלכע באַוועגונגען און שטרעבונגען, וועלכע האָבן געוועבלט און געשטרעבלט אויף דער יידישער גאַס. דאַן קומט אַ סענזאַציע־נומער. דאָס איז פ. דימאַ (איינגטלעך דוד פוקס), אַן אַלטער רעדאַקטאָר פונם רומענישן אָוונטבלאַט „Adevărul" נעמט לייענען אויף רומעניש אַ יידישן רעפעראַט. חוץ דעם וואָס דער רעפעראַט פאַר זיך איז געווען פיין אויסגעפירט... פּיקאַנטיש, געפעפערט, פעלעטאָניסטיש (ס'איז זיין געביט), איז ער אויך געווען ערנסט און באַלערנט. ער האָט אין זיין רעפעראַט דערציילט זכרונות פון פאַרגאַנגענע צייטן, ווען ער... אַ יידישער סטודענט פון יאַס איז אַוועק אין דער שווייץ לערנען און מיינענדיק אַז ער וועט אין יענעם לאַנד מוזן אַנטרירן, מיט דער דייטשער אָדער פראַנצויזישער שפּראַך, האָט ער, צו זיין גרויס איבעראַשונג, דאָרט צום ערשטן זיך אָנגעשלאָגן אין יידישע סטודענטן, וואָס רעדן צווישן זיך נאָר יידיש און וואָס זייערע סטודענטן־זמירות, בא אַ גלעזל ביר, זענען דווקא יידישע פאָלקסלידער. ווייטער דערציילט ער, וויאַזוי ער האָט זיך באַטייליקט אין דער טשערנאָוויצער קאָנפערענץ פון 1908 אַלס דעלעגירטער פון דער „יידישיסטישער סטודענטן־גרופּע" פון בערן. ער ווייסט אויך צו דערציילן בפּרוטרוט, וועגן די דעבאַטן און מיינונגספאַרשידנהייטן אויף דער קאָנפערענץ, צווישן פּרץ'ן און זשיטלאָווסקין און אַנדערע... די איינציקע רעדע אויף יידיש, אויף דעם דאָזיקן אָריגינעלן יידישן אָוונט, איז געהאַלטן געוואָרן פון שטערנבערגן, וועלכער האָט אין אַ זערבאַגרינדעטער און קריטישער רעדע אָנגעוויזן דעם ריכטיקן שטענדער פון אַשן אין דער פרעסקע פון אַנדערע קלאַסיקער. דער דריטער יידישער אָוונט, איז:

אַ ל ע ק צ י ע וו ע ג ן ד י כ ט ע ר א. ל ו צ ק י.

דער לעקטאָר, אַ יינגער בחור: גוסטאַוו סג"ל, באַדאַרף קודם־כל רעקאָמאַנדירט ווערן. מיטאַרבעטער פון דעם ציוניסטיש־ראַדיקאַלן וואָכנבלאַט „Renaşterea" **מאַכט ער דאָס דאָזיקע ציוניסטישע בלאַט**, אויך פאַר אַ יידיש בלאַט. גוסטאַוו סג"ל טוט אויף רומעניש, פאַר דער יידישער ליטעראַטור דאָס וואָס לופּוס בלומענפעלד ע"ה (אַגם אַ בין עיר) האָט געטון אויף פראַנצויזיש פאַר דער יידישער ליטעראַטור. נישטאָ קיין יאָרצייט פון אַ יידישן שריפטשטעלער, נישט קיין יובל, אַז סג"ל זאָל נישט שרייבן אַ ביאָגראַפיע, אַן אַרטיקל אָדער אַ בלעטל ליטעראַטור פונם באַטרעפנדיקן שרייבער. ער איז געווען (פון זיך אַליין דעלעגירט) אויף דער 2טער „טשערנאָוויצער קולטור־קאָנפערענץ" און האָט וועגן איר געשריבן, און דעם אַרטיקל אַפילו געמוזט אַריינשמוגלען אין דעם אויבן דערמאָנטן ציוניסטיש־רומענישן בלאַט. ער האָט נאָך געשריבן וועגן יידישן „פּען"־קלוב און זיין אָרט אויף די אינטערנאַציאָנאַלע „פּען"־קאָנגרעסן. אַ גרעסערע און קלענערע אָפּהאַנדלונג (חוץ אַזוי געלעגנהייטלעכע אַרטיקלען) וועגן יידישן וויסנשאַפטלעכן אינסטיטוט, האָט ער פאַרעפנטלעכט **אַ זאַמלבוך** „Sinai" (**אַרויסגעגעבן פון דער** היגער „געזעלשאַפט פאַר יודאַישע סטודיעס"). מען דאַרף דאָס אַלץ דערמאָנען צוליב דעם, וואָס קיין איינע פון די היגע: גוט פאַרשפּרייטע, רייכע ציוניסטישע צייטונגען וואָס דאַרפן... פאַרשפּרייטן יידישקייט צווישן די יידישע מאַסן און דאַרפן מדריך זיין צו יידישקייט די יידישע יוגנט, ווייסן נישט צו דערציילן וועגן איינע פון די אויבן אויסגערעכנטע זאַכן. אין בוכפאָרם, אויף איינגע-

פּראָבלעמען פון סאָציאַלער הילף

צדקה און סאָציאַלע הילף אין ענגלאַנד

שולפליכט אַלס קינדערשוץ — פאַרזאָרגונג אין דער עלטער — באַדייטונג פון פּריוואַטן איניציאַטיוו — אַרבעטסלאָזן־הילף

(סוף *)

אין דער פריערער אַרטיקעל־סעריע האָבן מיר אָנגעוויזן אויף דער אַנטוויקלונג פון דער סאָציאַלער געזעצגעבונג אין ענגלאַנד. אין די רדיפות אויף די אָרעמע־לייט האָט מען געזען אַ שוץ פאַר דעם פלייסיקן בירגער קעגן די פוילע דעמאָראַליזירטע אַ־חי־ופרחי־ניקעס, וואָס האָבן זיך פאַרלאָזט דערויף צו לעבן ווי פּאַראַזיטן אויפן חשבון פון אַנדערע. פּאַמעלעך האָט זיך די אָנשויונג געביטן און מ'האָט באַטראַכט אָרעמקייט אַלס אַ אומגליק, אַקעגן וועלכן מ'מוז קעמפן נישט נאָר אינם אינטערעס פון די באַטראָפענע, נאָר דער עיקר פאַר דער גאַנצער געזעלשאַפט.

נאָך אין יאָר 1834 איז אין ענגלאַנד געשאַפן געוואָרן אַ צענטראַל־אַמט, וועלכער האָט קאָנטראָלירט די גאַנצע צדקה און די אָרעמען־פאַרזאָרגונג. אין 1848 ווערט געגרינדעט אַ וווילטעטיקייטס־שטעלע, וועלכע ווערט פאַראייניגט מיטן צענטראַל־אַמט צו אַ מיניסטעריום פאַר לאָקאַלער פאַרוואַלטונג (1871) און ערשט 1913 ווערט געשאַפן דאָס מיניסטעריום פאַר סאָציאַלער הילף, וועלכעס באַשעפטיקט זיך מיט דער פאַרזאָרגונג פון קינדער, קראַנקע, גייסטיק שוואַכע, זקנים און אינוואַלידן. שוין אין יאָר 1909 זענען פון דער מלוכה דערהאַלטן געוואָרן 300.000 קינדער און עלטער פון 5 ביז 16 יאָר. דער סיסטעם פון איבערגעבן די קינדער צו פּריוואַטע משפּחות אין פלעגע האָט זיך אין ענגלאַנד נישט איינגעגעבן, די פלעגע־עלטערן האָבן זיי שלעכט באַהאַנדלט און נאָר געזוכט אויסצונוצן. מ'איז דערפאַר איבערגעגאַנגען צום סיסטעם פון געשלאָסענע ערציונגס־ און פאַרזאָרגונגס־הייזער, וועלכע זענען צום טייל פון דער מלוכה און צום טייל פון די קאָמונעס אויסגעהאַלטן געוואָרן. מ'מוז אָנווייזן דערויף, אַז אין ענגלאַנד האָט דער שטאַאַט זיך נאָר שפּעט געקימערט וועגן פאָלקסשול־אונטעריכט, בשעת אין שאָטלאַנד האָט מען שוין אין יאָר 1560 צוליבן אינטערעס אָן דער ביבעל, איינגעפירט דעם אַלגעמיינעם שול־אונטעריכט. אין דייטשלאַנד איז די שולפליכט געווען אַ לאַנגע צייט אַ ווירקזאַמער שוץ פאַר די קינדער, ווייל די שול־באַהערדן האָבן שטרענג געוואַכט איבערן שול־באַזוך פון די קינדער און זיי אַזוי אָפּגעהיט פאַר פאַבריקס־אַרבעטן, הויז־אינדוסטריע א. א.

אין ענגלאַנד האָט מען ערשט אין יאָר 1883 באַוויליקט שטאַטסגעלדער פאַר שולוועזן. די אַנגליקאַנישע „נאַציאָנאַלע געזעלשאַפט“ האָט באַקומען אַ סכום פון 20 טויזנט פונט שט. כדי צו בויען שול־בנינים. דאָס איז דער אָנהויב פון די ענגלישע פאָלקס־שולן. נאָך 1841 האָבן פון 750 טויזנט פערזאָנען, וועלכע האָבן חתונה געהאַט, כמעט אַ העלפט זיך נישט געקאָנט אונטערשרייבן. 1839 אַנטשטייט דאָס ערשטע שולאַמט און ס'ווערן באַשטימט שול־אינספּעקטאָרן, אָבער ערשט 1870 באַשטימט אַ געזעץ, אַז די קאָמונעס זענען פאַרפליכטעט צו בויען שולן. די שולן זענען צוטריטלעך פאַר אַלע קינדער אָן אונטערשיד פון דער אמונה — רעליגיעזע למודים האָט מען אין דער שול נישט געטאָרט לערנען. דער אַלגעמיינער שול־אונטעריכט ווערט ערשט איינגעפירט 1880. אַ באַזונדערע אַנטוויקלונג האָט דורכגעמאַכט דאָס ענגלישע שולוועזן זייט 1918. אַ געזעץ באַשטימט די שפּייזונג פון אַלע שולקינדער אויפן חשבון פון דער מלוכה און די ערצטלעכע השגחה, באַזונדער שולן פונקציאָנירן פאַר גייסטיק צוריקגעבליבענע און עפּילעפּטישע קינדער. אין יאָר 1925 האָט ענגלאַנד אויסגעגעבן 65 מיליאָנען פונט שט. פאַרן עפנטלעכן אונטעריכט.

זייט 1908 דאַטירט דאָס ענגלישע געזעץ וועגן פאַרזאָרגונג אויף דער עלטער. פריהער האָט מען אַרבעטס־אומפעאיקע איבערגעגעבן די אָרעמען־הייזער, ווו זיי האָבן געהאַט אַ ביטערע עלטער. (אין דייטשלאַנד זענען די פאַרזאָרגונגס־געזעצן פאַר אַלטע געשאַפן געוואָרן אין יאָר 1889). די נייע ענגלישע געזעצגעבונג אונטערשיידט זיך אָבער פון דער דייטשער מיט דעם וואָס זי פאָדערט נישט קיין באַשטימטע צאָל פון איינגעצאָלטע וואָכן־ראַטעס, אָדער אַנדערע פאָרמאַליטעטן. ווער ס'האָט דערגרייכט דאָס 70טע לעבנס־יאָר, האָט אַ רעכט אויף אַ מלוכה־פּענסיע. בלינדע שוין פונם 50טן לעבנס־יאָר. די פּענסיע באַטרעפט צען שילינג אַ וואָך פּראָ פּערזאָן. אין יאָר 1925 זענען עס געווען אַריבער אַ מיליאָן מענטשן, וועלכע האָבן באַקומען די אַלטערס־אונטערשטיצונג. דאָס מיניסטעריום פאַר פּענסיעס גיט אויס אַ יאָר 96 מיליאָן פונט שט.

זער שפּעט, ערשט אין יאָר 1911, ווערט איינגעפירט די נאַציאָנאַלע קראַנקן־פאַרזיכערונג, וועלכע איז אָבליגאַט פאַר אַלע, וואָס געפינען זיך אין אַן אַרבעטס־פאַרהעלטניש. די בייטראָגן ווערן געדעקט פונם אַרבעטסנעמער, אַרבעטסגעבער און פונם שטאַט.

וויכטיק איז אָנצוווייזן אויפן גרויסן ראָל פון דער פּריוואַטער הילפס־טעטיקייט אין ענגלאַנד, וועלכע האָט תמיד דערגאַנצט די שטאַטלעכע. במשך פונם 19 י. ה. האָט די געזעלשאַפטלעכע צדקה אַ סך מיטגעהאָלפן באַקעמפן די ווירטשאַפטלעכע קריזן דורכן שאַפן פון אַרבעטן אין די שטעט, דורך בוי פון הייזער פאַר אַרבעטסלאָזע א. א. אין אַרבעטער־קאָלאָניעס און היימען האָט מען געפּרווט ווידער מאַכן אַרבעטס־פעאיק אַ סך אַרבעטער, וועלכע זענען געווען ענטמוטיקט און צעבראָכן פון צרות, ייִנגערע עלעמענטן האָבן באַקומען מעגלעכקייטן צו עמיגרירן. דער פועל־יוצא פון דער הילף איז אויך געווען אַ שטאַרקע צושטראָם פון דער אָרעמער באַפעלקערונג אין די שטעט. די פּריוואַטע וווילטעטיקייט האָט געבויט נישט נאָר שפּיטעלער פאַר מוטער'ס, נאָר אויך היימען פאַר מעוברתע, רעטונגס־אַנשטאַלטן פאַר געפאַלענע מיידלעך, אַזילן פאַר קינדער. אין ענגלאַנד גיט מען אויף יעדן רוף געלט פאַר סאָציאַלער הילף. דאָס האָט באַוויזן דאָס יאָר 1929, ווען מ'האָט אין אַ קורצער צייט געשאַפן זעקס מיליאָן פונט פאַר די אַרבעטסלאָזע קוילן־אַרבעטער. זיכער איז די פּריוואַטע טעטיקייט נישט גענוג, כדי צו באַקעמפן די גרויסע אָרעמקייט.

דער ערשטער ענגלישער שטאַטסמאַן, וועלכער האָט פאַרטרעטן אַ מאָדערנע שטאַנדפּונקט אין דער אַרבעטסלאָזן־פראַגע, איז געווען יאָזעף טשעמבערלען. אין אַ צייט פון שווערער אַרבעטסלאָזיקייט אין יאָר 1885 האָט מען געוואָלט אויך נויטליידנדע בעלי־מלאכות איבערגעבן אין די אַרבעטס־הייזער. טשעמבערלען האָט עפנטלעך פאַרטרעטן זייער שטאַנדפּונקט און אָנגעוויזן, אַז זיי זענען נישט שולדיק אָן דער נויט און דערפאַר קומט זיי נישט די שטראָף פון אַרבעטס־הויז. אויך אַלס מיניסטער פאַר לאָקאַלער פאַרוואַלטונג האָט ער זיך באַשטרעבט צו שאַפן אַנ'אַרבעטסלאָזן־אונטערשטיצונג. ער האָט אַ סך געבויט אויף די שטעט, וועלכע האָבן אָבער נישט געהאַט קיין אַנדערע אַרבעט פאַר זיי, ווי צו קלאַפּן שטיינער... ערשט אין יאָר 1905 ווערט געשאַפן אַ געזעץ פאַר אַרבעטסלאָזע, וועלכעס באַשטימט אין יעדער שטאָט קאָמיטעטן צו באַקעמפן די אַרבעטסלאָזיקייט, צו שטיצן די אַרבעטסלאָזע און זיי צו דערמעגלעכן די אויסוואַנדערונג. אַנ'אונטערשטיצונג האָבן באַקומען נאָר די, וואָס האָבן געוווינט ווייניקסטענס 12 חדשים אין דער באַטרעפנדער שטאָט.

די אייגנטלעכע נאַציאָנאַלע אַרבעטסלאָזן־פאַרזיכערונג איז געשאַפן געוואָרן אין יאָר 1911. נאָך דער מלחמה זענען פאָרגענומען געוואָרן אַ רייע אָפּענדערונגען. אַ חוץ די ביי דער לאַנד־ און וואַלדווירטשאַפט באַשעפטיקטע מוזן זיך אַלע פערזאָנען, פאַר וועלכע די קראַנקען־פאַרזיכערונג איז אָבליגאַט, אויך פאַרזיכערן קעגן אַרבעטסלאָזיקייט. די בייטראָגן ווערן געצאָלט פונם אַרבעטער, אַרבעטסגעבער און פון דער מלוכה, וועלכע דעקט אויך די פאַרוואַלטונגס־הוצאות. נאָך אַ קאַרענץ פון זעקס טאָג באַקומען אַרבעטסלאָזע מענער 18 שילינג און פרויען 15 שילינג, ייִנגלעך און מיידלעך אונטער 18 יאָר 7 אַ האַלב שילינג די וואָך. יעדער אַרבעטער האָט אַ רעכט אויף 26 וואָכן אונטערשטיצונג אין יאָר. ס'זענען אָבער דאָ מעגלעכקייטן, דאָס צו פאַרלענגערן. וויכטיק איז, אַז דער אַרבעטסלאָזע טאָר נישט גיין אין אַזוינע באַטריבן, ווו ס'הערשן אַרבעטס־קאָנפליקטן, אָדער ווו די אַרבעטס־באַדינגונגען זענען נישט קיין גינסטיקע. זעלבסטפאַרשטענדלעך האָבן די געווערקשאַפטן אַ גרויסע באַדייטונג אין דער פאַרזאָרגונג פון די אַרבעטסלאָזע.

די געזאַמט־הוצאות פאַר קראַנקען־הילף, פאַרזאָרגונג פון אַלטע און אַרבעטסלאָזן־פאַרזיכערונג האָבן אין יאָר 1925 באַטראָפן 150 מיליאָן פונט שטערלינג.

דאָס איז דער מצב פון דער סאָציאַלער הילף אין ענגלאַנד. נאָך איז די נויט פון די ברייטע מאַסן אומגעהויער גרויס און דער קאַמף ווערט נישט מער געפירט וועגן קלענערע אָדער גרעסערע אונטערשטיצונגען, נאָר וועגן רעכט פונם אַרבעטנדן מענטש אויף אַ געזיכערטן קיום און אויף אַ באַטייליקונג אָן אַלע קולטור־שאַפונגען פון דער געזעלשאַפט.

היינריך דעליגדיש.

*) זע „מש. בל.“ 79, 80, 81 און 82.

טעאָדאָר לעסינג

יידישע זעלבסט־שנאה

(פון דעם נאָך וואָס דערשינענעם בוך אונטער דעמזעלבן טיטעל. זע „מש. בל.“ נר. 81 „אונזער עמאַנציפּאַציע“.)

... כ'וואָלט אויך געקענט אין די בעסטע ווערק פון הוגאָ פון האָפמאַנסטאַל, פראַנץ ווערפעל, יאַקאָב וואַסערמאַן נאָכגיין דעם באַהאַלטענעם פאָדים פון דער יידישער זעלבסט־שנאה. אָבער איך וויל גלויבן אַז אַזאַ ערלעכער שיינע באַקענטניש פון אַ טאָפּעלטן לעבענסגעפיל, ווי ס'האָט עס מתודה געווען יאַקאָב וואַסערמאַן אין זיין שריפט: „מיין וועג אַלס דייטש און אַלס ייִד“ איז נאָר צו פאַרגלייכן מיט יענעם פייניגענדן שפּיל אין פּענדער פון אונזערע באָבעס מיט הונדערט יאָר צוריק, וועלכעס מ'האָט אָנגערופן „Jeu de bateau“. מ'האָט דעם געפרייגטן באַצייכנט צוויי גלייך ליבע פּערזאָנען און ער האָט זיך געדאַרפט אויסמאָלן, אַז ער געפינט זיך מיט זיי אויף אַן אונטערגייענדיקן שיף און קען נאָר ראַטעווען איינע פון זיי, ער זאָל ענטפערן אויף דער געוויסנס־פראַגע, וועלכע פון ביידע: פריינט אָדער ברודער, מוטער אָדער כלה?

פאַראַן אַ בריוו פון בערטאָלד אויערבאַך, דעם הײַנט פאַרגעסענעם מחבר פון דאָרפס־געשיכטעס פונם שוואַרצוואַלד־געגנט, וועלכן ער האָט געשריבן פאַר זיין טויט, ווען ס'האָבן אים דערגרייכט די ערשטע כוואַליעס פונם שטעקער־האַמערשטיינ'שן אַנטיסעמיטיזם. ער איז נאָר דייטש און נישט אַנדערש ווי דייטש און האָט זיין גאַנץ לעבן נישט אַנדערש געפילט ווי נאָר דייטש, ער איז געווען די שטימע פון דער דייטשער לאַנדשאַפט און איצט הייסט עס: „פּאַק דיך ייִד, האָסט ביי אונז נישט וואָס צו טון“. ווי נאַטירלעך און רירנד ס'איז דער שמערץ, די ווייטאָג, נישט דערקענט און פאַרשטאַנען צו ווערן פון אַ געליבטער מוטער, וואָלט עס קלאָרער און ווירדיגער געווען, אַזאַ מוטער, וועלכע פאַרטרייבט דעם בעסטן זון, נישט צו פאַרגינען די פליכטן פון אַ זון, זאָל זי וויסן, וואָס זי האָט פאַרלוירן און פאַרזינדיקט. אַזוי וואָלט געווען מיין באַשלוס הײַנט. אָבער איך קען נישט זאָגן, אַז איך האָב תמיד געהאַט די זיכערקייט.

ס'איז אויך פאַראַן אַ נוקם ונוטר אָן דער הײַנטיקער צייט, ביי וועלכן איך פאַרשטיי דעם אַנדערן, פאַרקערטן וועג פון קאַמף און צו וועלכן איך בין מסכים. איך מיין דעם נישט באַגרענעצטן קנאי קאַרל קרויז, דאָס לויכטנדיקע ביישפּיל פון יידישער זעלבסט־שנאה. קאַרל קרויז איז אַ געוואַלדיקער ליטעראַט און ער וואָלט עס געווען אומעטום, ווו ער זאָל זיין און וואָס ער זאָל טון. אָבער זיין ליטעראַטור איז געשפּייזט פון אַ מוראדיקער שנאה קעגן ליטעראַטור. ער שרייבט צייטונג, כדי צו באַקעמפן די צייטונגען. ער שטעלט זיך אין דער מיט פון דער צייט, כדי איר צו זאָגן, ווי זער ער פאַראַכטעט זי. ער איז דער מייסטער פונם וואָרט און שאַפט נאָר פונם וואָרט. אָבער ער האַסט די זינד פונם וואָרט און פאַרברויכט מיליאָנען ווערטער, כדי צו פרייזן די צניעותדיקע ברכה פונם הייליקן שווייגן. באמת איז קיין צווייטער געשטאַלט פונם הײַנטיקן דייטשלאַנד אַנטפּלעקט זיך אַזוי דער זשעניאַלער זעלבסטהאַס פונם מאָראַלישן מענטש אין אַזאַ נישט צו פאַרענטפערנדיקער טראַגיק. דען אין אים איז אַ שיינע און ריינע נאַטורקראַפט פאַרטון אין אַ פרוכטלאָזן ווערק, פון וועלכן עס וועט אין צוויי ביז דריי דורות גאָר נישט בלייבן ווי אַ באַרג באַדרוקט פּאַפּיר. נישט דאָס וואָס הערקולעס האָט אויסגעמיסטיקט דעם אויגיאַסשטאַל פון דער צייט, קאָן מען אים מאַכן צום פאָרוואָרף, נאָר וואָס ער האָט דעם מיסט אויסגעשטעלט אין ערעכטעאָן און האָט אָנגעצויגן זיינע שטורקאַטשעס צו גאָר נישט און ווידער גאָר נישט, נאָר צו ווייזן צוזשה און אַלע וועגן פון די קליינע, אָן וועלכע ס'וואָלט פאַר אונז געווען מער כבוד מיט שווייגן פאַרבייצוגיין.

ער איז דער ערגסטער פון אַלע הײַנטיקע יידנהאַסער. אָן אים, ווי ביי קיין שום אַנדערן לאָזט זיך אַנטפּלעקן דער אינעווייניקסטער סוד פון דער שנאה:

אַלע די גרויסע אַנטיסעמיטן אין דייטשלאַנד — לאַגאַרד אָדער טרייטשקע, דיהרינג אָדער טשעמבערלען — זענען געווען שונאים צוליב עקאָנאָמישן מאַכטווילן. זיי האָבן נישט געוואָלט צולאָזן גייסטיקע פירערשאַפט פאַר יידן, ווייל זיי האָבן עס געוואָלט פאַר זיך. דאָס איז זיכער קיין פלאַכער און קיין קליינער ווילן. עס קען זיין דער זיטלעכסטער און גייסטיקסטער ווילן. אָבער אויך אין דער פאַרגייסטיקטער און דערהויבענער פאָרם איז דאָס מין נאַטור נאָר אַ וואַריאַציע פון מענטשלעכער ערגייציקייט און קנאה. אַ פאַרלאַנג נאָך געלטונג באַפליגלט אַלע חרמ'ס און האַרטע אורטיילן. דאָס וואָס יענע גרויסע דענקער, באַצייכנען אַלס יידיש — איז זייער אייגן מהות...

ווייל נאָך קיין מאָל איז מעגלעך געווען אַ טיטאַנישע פאַראַכטונג פון דער וועלט אָן אייטעלקייט, נאָך קיין מאָל נישט באַשפּייענדיקע מענטשן־שנאה אָן זעלבסטהאַס. און וואָלטן מיר אַרייננעקוקט אין די לעצטע טיפקייטן פונם נישט נאָכגעבנדיקן און פּוריטאַנישן זיטלעכקייטס־אייפער, וואָלטן מיר מיט אַ דראָזש געמערקט, אַז ס'איז נאָך נישט געווען קיין שום גרויסער מענטשן־האַסער אָן יענער וואָלפישער מאַני פון אַ נישט צו זעטנדיקן איך, וואָס האָט צעפרעסן די נשמה און נאַטורנאָענטקייט אַפילו ביי אַ דאַנטע, סאַוואָנאַראָלאַ און ראָבעספּיער.

קאָסטן, האָט ער (אין יאָר 1928, צוזאַמען מיט לייוואַנדמאַנען) אַרויסגעלאָזט אויף רומעניש אַ „אַנטאָלאָגיע פון יידישער ליטעראַטור“, וואָס אַנטהאַלט אַכט ביאָגראַפיעס און בלעטלעך יידישער ליטעראַטור. דער בוך איז אַ בן־יחיד אין דער רומענישער יודאַיקאַ.

די אויבן־דערמאָנטע ראַדיקאַל־ציוניסטישע גרופּע פאַרמאָגט אַ ביבליאָטעק און אַ לעזזאַל א. נ. „ביבליאָטעק דר. מ. זינגער“. דאָרטן ווערט איינמאָל אין דער וואָך אָפּגעהאַלטן אַ לעקציע. אַלעמאָל זענען די טעמעס אַזעלכע: „וועגן ווייסן בוך“; „וועגן די שוואַרצע אַראַבער“ און דערגל. אָבער קיין מאָל נישט קיין יידישע. דאָ קומט גוסטאַוו סנ"ל, אויך אַ ציוניסט (ריכטיקער אַ צעירי־ציון), און האַלט אַ רעפעראַט, אויף רומעניש אַפילו אָבער וועגן אַ יידישן פּאָעט אַרום אַ יידיש ביכל. די טעמע: „דער דיכטער אַהרן לוצקי — אַ מאָדערניסט אין דער יידישער פּאָעזיע. דער לעקטאָר הויבט אָן מאָלן ס'לעבן פון דעם פּאָעט פאַר און נאָך דער מלחמה, די ווירקונג פונם קריג אויפן גייסט און שאַפן פון לוצקין. די מלחמה, זאָגט דער רעפערענט, האָט אים דערווייטערט פון מענטשן און דערנענטערט צו דער נאַטור. לוצקי איז אַ אימפּרעסיאָניסט. ער איז אָריגינעל און אַפילו אַ בן־יחיד אין זיין זשאַנער אין דער מאָדערנער יידישער ליטעראַטור. זיין ווערק, געשריבן אין פּערזן, איז נישט פּאָעזיע און נישט פּראָזע. ס'פאַרמאָגט אָבער דעם ריטם און די האַרמאָניע פון פּאָעזיע, הגם די פּערזן זענען נישט געריימטע. זיינע פּאָעמעס זענען טעאַטראַליש, אָדער בעסער געזאָגט טעאַטראַלישע קאָמפּאָזיציעס.

אונזערע פּאָר שורות זענען זער בלייכע אויפגעכאַפּטע שטעלן פון סנ"לס צוויישעהדיקן קריטישן און אַפילו פּאָעטישן רעפעראַט, וועלכן ער האָט אילוסטרירט מיט ציטאַטן און רעציטאַטן פונם קליינעם ביכאַלע (וואָס זעט אויס ווי אַ מיסיאָנעריש טאַשן־ביכל) ... „נעמט עס — ס'איז פאַר אייך!“

אַ היגער.

דאנק־בריוו צו „אונזער צייט"

חשובע רעדאקציע!

מיר אונטערגעשריבענע באשטענדיקע לעזער אייער חשובער און אונזער באליבטער ציי־ „אונזער צייט" פילן פאר אונזער חוב, אייך צודריקן אונזער זער גרויסן דאנק פאר דעם סיקן פארגעניגן, וואס איר האט אונז פאר־ פט מיט אייער העכסט אינטערעסאנטן און סטלערישן ראמאן „די צעריסענע משפחה", לכע מיר גלויבן, אז זי איז די גרעסטע שאפונג 20טן יארהונדערט.

וואס מיר טאפאסאן מיט זיין שילדערן די נטשלעכע געפילן — ווער מיר דאסטאיעווסקי ט זיין פסיכאלאגישן אריינקריכן אין דער מענש־ ר נשמה צי אנדערע „פלאצקידריגעם" ווי לסטאי, פלאבער און פון אונזער יידישער לי־ ראטור מ'שטיינס־געזאגט ווי אש, סעגאלא־ ש און אנדערע קאליקעס...

אלע זענען זיי גאר נישט אקעגן דעם גרויסן ן מיר גלויבן, אז ער וועט ערשט גרויס ווערן ה"ש) שילדערער, פסיכאלאג, קינסטלער, ראמא־ ט פון 20טן יארהונדער (פון די פריערדיקע הונדערטן איז שוין אפגערעדט, זיי האבן ינם נישט געהאט!) ל. וואסערשטיין.

די נוצן פון דעם ראמאן זענען קאלאסאלע: רערטער און טויזנטער יארן פלאגן זיך טויזנ־ ר מעדיצין־געלערנטע צו געפינען א מיטל קעגן ר שלאפלאזיקייט און אט איז אויפגעשטאנען ן דעם פראגרעסיוון פון פארגעשריטענעם 20טן רהונדערט א מענטש (...?) אין דעם אפגעשטא־ ם בעסאראביע און האט דערפינען אזא „גוט" ל, וועלכע רעטעט די מענטשהייט, און זיין פינדונג וועט אויף דורות לאנג בארימט מאכן זער קליינע באסאראביע.

מיר גלויבן, אז ס'איז געווען א דרוקפעלער, ווען איר האט געשריבן, אז נאר צענדליקער און הונדערטער דאנקבריוו זענען דערהאלטן געווארן, מיר גלויבן, אז צען גולן פעלן וועניקסטענס. א באזונדערן דאנק פון אונזערע באבעס און עלטער־באבעס, וועלכע האבן א דאנק אייער ראמאן גע־קריגן אייביקע רו. א באזונדערן דאנק פון די יעדינעצער דאקטוירים, וועלכע האבן פיל ארבעט געהאט ביים דערמונטערן די אין חלשות געפאלענע לעזער, אוי ף וועלכע דער ראמאן האט, ווייזט אויס, געמאכט א געוואלטיקן איינדרוק. א לעצ־טער ראדיאגראם פון משערנאוויץ טיילט אונז מיט, אז דער קרבן פון רעמארקס מלחמה־פילם איז נישט געפאלן אלס קרבן פון דעם פילם, נאר פון אייער ראמאן, פון וועלכן ער האט זיך אין ווענער מינוט דערמאנט. דער ראמאן, כאטש ער איז קינסטלעריש און טיף געשריבן, איז קלאר פארן לעזער אלס געטלעכע אנטפלעקונג. מיר זען שוין פאר דעם סוף פון אייער הויפט־העלדן: סאניע ווארפט זיך אריין אין א קערניצע אין פילאדעלפיע צי און ניויארק און דודווארפט זיך אראפ פונם 20טן שטאק אין זיין בעסאראבער שטעטל.

מיר וואגן, אייך צו זאגן, אז אייערע לעזער זענען נישט קיין מלאכים נאר דענקנדיקע מענשן און ס'קומט זיי נישט אנצוטון אזא גרויס פאר־געניגן צו לייענען אזוינע קינסטלערישע ראמאנען ווי די „צעריסענע משפחה". מיר ראטן אייך. אז אייער נייער ראמאן „אן א מאמען" — וועלכער זעט אויס צו זיין זער א אינטערעסאנטער און נאך קינסטלערישער (ווייל מיר האבן אים נאך נישט געלייגט) ווי דער ערשטער ראמאן — נישט צו דרוקן ווייל ס'איז צו א גרויס כבוד פאר אייערע לעזער וועלכע זענען עס נישט ווערט.

א גרופע באסאראבישע לעזער
יעדינעץ.

טעאטער און קונסט.

„דעם ארענדארס טעכטערל"

פערעטע אין דריי אקטן פון ל' דרקער, מוזיק פון פריזאמענט.

א פרעמיערע איננם ייד. טעאטער אין א יו"ט־ ונט איז א גרויסע געשעעניש: איבערפילט דער ל. מ'איז געקומען הערן די אפערעטע פון דרו־ ער'ן און די מוזיק פון פריזאמענט.

א שטיק, נישט ווי אלע יידישע אפערעטעס ט געזאנג, און טאנץ, און גאר נישט ענלעך צו ער אמעריקאנישן אימפארט. די העלדן זענען י און דער פאן איז א נייער — דאס לעבן אין ער יידישער דארפ'ס סביבה. די באציונגען צווי־ ן דעם יידישן גוטס־באזיצער און זיין ארענדאר ן צווישן דעם ארענדאר זעלבסט און זיין שרת זענען זער גוט געמאלט פונם מחבר. דער דווו ארויספירן די יידישע דארפס־טויד, די איווע אבער חוצפה־דיקע אין איר נאאיוויטעט ז זער געלונגען.

צו די ווערטער פו זדרוקער האט פריזאמענט געבן מעלאדיען. זיין מוזיק אנגעזאפט מיט דישער בענקשאפט און אלטער יידישער נגינה — אט געמאכט אויף אונז א וואונדערבארן איינ־ דרוק. די פארשידענע קופלעטן אינספירירט פון דישע פאלקסמאטיוון, אלע מיט נייע קלאנגען, נען זער הארציק.

און די אויפפירונג זעלבסט, די רעזשי איז גע־מאכט געווארן סיסטעמאטיש און הארמאניש. דערפאר זענען אויך די שוישפילער געווען אומ־שטאנד צו געבן אונז א פיין בילד, יעדער אין זיין ראל.

אונטער דעם דירעזשאר־שטעקאלע פון פרי־זאמענט האט גיזא היידן אלס שרה'קעלע מיט איר זינגען און טאנצן געווען באצויבערנד. לאה ווייגטרויב האט מיט איר הארציקן זינגען און גוטן שפילן געגעבן אונז א געלונגענעם טיפ פון א פאר־גוישטע יידין און פארביטערטע מוטער, וואס דערטרינקט אירע צרות אין וויין. אויך לידין — דער משרת און בערנשטיין, אלס א מאטנ'ס א קינד, זענען געווען אויף זייערע ערטער און נים שלעכט א. אש אלס חיים פרעסבורגער.

סידאוו און פרוי פאכלער אלס שרה'קעלעס עלטערן — זענען געווען א גוט פאר־פאלק, וואס צימערן איבער זייער אייגציקן „טעכטערל".

דעם ארענדארס טעכטערל איז אינגאנצן גע־ווען א געלונגענע זאך, וועלכע פארשאפט א נישט געשטערטע הנאה און מיר ווינשן דעם אויטאר גרויסן ערפאלג און דעם אנסאמבל, באזונדערס דעם מנגן פריזאמענט א גרויס יישר־כח.

דער אינטערפרעט פונם יידישן פאלקסליד

דאס יידישע פאלקסליד, הן דאס פונם אנא־נימען מחבר, הן דאס וועמענס מחבר האט זוכה געווען, אז זיין נאמען זאל א דאנק אים — דעם ליד — נישט ווערן פארגעסן, וועט, דאכט זיך, קיין מאל נישט ארויס פון דער מאדע. וואס פארא נישט איז מאדערנע צי גאר מאדערניסטישע ריכ־טונגען, ס'זענען נישט אויפגעשווימען און פאר־דרענגט פארשידענע שאפונגען פון דער אויבער־פלאך אי זדער אנטיקן־קאמער, צו דעם פאלקסליד האבן זיי קיין שליטא נישט באקומען, און אלע מאל, ווערן מיר נאך דערציטערט הערנדיק די משוררים פון אמאל, פון פארשידענע צייטן און מענטשן.

וויכטיק איז נאר, ווי אזוי דאס פאלקסליד ווערט איבערגעגעבן, פארשפרייטערט פונם יידישן פאלקסליד האבן מיר תמיד געהאט. קודם ווען אונזערע זינגערס פלעגן ארומגיין זינגענדיק, אין די הויפן, אין די קרעטשמעס, און דערנאך אין די שטיבער. דאס פאלקסליד איז געווארן א אנגעלעגנטער גאסט, דער פארווײַלער אויף שמ־חה'ס און דער טרייסטער אין ליידן. אמתע אינ־טערפרעטן אבער, וועלכע זאלן מער אדער וועני־קער זיין די עכטע פארמיטלער צווישן דעם פאלקס־דיכטער רעספ. קאמפאניסט און דעם צוהערער, האבן מיר א חוץ קליינע אויסנאמען (פריער מעד־ווערי, דערנאך איזא קרעמער און צום טייל קיפ־נים) זער ווייניק. גיאקאמא באראלי, הגם א באוווסטער אינטערנאציאנאלער אפערן־קינסטלער, איז איינער פון די פיינע אינטערפרעטן פונם יידישן פאלקסליד, און דערפאר פרייען מיר זיך אויף זיי לידער־קאנצערט, וואס קומט פאר אין איניקע טעג.

מ־ם.

לייב דרקער משערנאוויץ.

אזא מין שעה

מא! אין אוונט־דעמערונג איז פאראן א שעה,
אזא מין שעה,
וואס ווילסטו יא, וואס ווילסטו ניין,
פון זיך אליין קומט זי צוגיין
און זי איז דא.
זי קומט מיט שטילע טריט, מיט שווייגן
מיט דארע לאנגע הענט ווי צווייגן
וואס ווילן נעמען, מיך און דיך
אזוי ארום
און עפעס ווי א שאטן־שטימע
הערט זיך: „קום"
מא! און אוינן האט די שעה
אזוי פינסטער, טויט און שווארץ
מא! און גיין, גייט די שעה,
צו מיר, צו דיר, דעם וועג פון הארץ.
און ס'ווערט אונז אזוי מאדנע באנג
אין הארצן עכאט אפ א קלאנג
וואס דאכט זיך מיר, וואס דאכט זיך דיר
אז ס'איז דער לעצטער טאק
פון קלויסטערגלאק.
מא! אין אוונט־דעמערונג איז פאראן א שעה,
אזא מין שעה,
וואס ברענגט נישט צער, וואס ברענגט נישט פרייד
נאר גייט און קומט, און קומט און גייט
מיט ערנסט שטילע טריט אוועק
לאזט איבער נאכט, נעמט מיט זיך שרעק
און אונז ווערט ווידער אזוי גוט
ס'רויטעלט זיך אין אונז דאס ווייסע בלוט.
מא! אין אוונטדעמערונג איז פאראן אזא מין שעה.

בריוו צו די „טש. בלעטער"

צאל־קריג טשערנאוויץ — נאווא־סעליץ

חשובע רעדאקציע!

נישט ווענן צאל־אפמאך צווישן עסטרייך־דייטשלאנד וויל איך שרייבן, ווענן דעם צעברעכן זיך די אייראפעאישע דיפלאמאטן די קעפ. זיי הארט דער שלום צווישן די צווי ברודער־פעל־קער, מיך הארט די מלחמה צווישן די צווי קהלות טשערנאוויץ־נאוואסעליץ. אין נאווא־סעליץ איז דער פרייז פון מצות 12 ליי און אין טשערנאוויץ 23 ליי. זענען פאראן א סך יידן, וועלכע זענען נישט בכח צו צאלן דעם טייערן פרייז אדער ווילן זיי נישט געבן דער קהלה זייערע געלדער, ווייל דארט ווען זיי פאר־שווינדן אויף א מיסטעריעזן אופן, באשליסן זיי צו קויפן מצות אין נאוואסעליץ. און ווייסן נישט, אז די טשערנאוויצער קהלה האט ארומגערינגלט די שטאט מיט וועכטערס, ס'זאלן נישט ארייג־קומען די ביליקע מצות. מרגלים דרייען זיך ארום ביי די ארייגפארפונקטן און קאנפיסקירן אלץ. אזוי זענען אנ'ערך 20 קאסטענעס מצות אריין דער טשערנאוויצער קהלה אין די לאבעס און זי וועט זיכער מנצח זיין איבער נאוואסעליץ. די טשערנאוויצער קהלה האט טיכטיקע מענטשן, געוועזענע עסטרייכישע זשאנדארמען מיט א חוש הריח• ווי דעטעקטיוו־הונט און דערפאר ווען די נאוואסעליצער ליפעראנטן ביטער אפשניידן. ס'וואלט נאר כדי געווען, אז מ'זאל אויך פאר־בימען דאס אריינפירן פון נאוואסעליצער אייער. און די טשערנאוויצער קהלה, וועלכע האט א סך פאכלייט אויפן געביט פון פארטיי־פראגראמען, זאל מאכן א כינעזישע מויער קעגן בעסאראביען צו, כדי ס'זאל נישט אריינקומען פון דארט דער געדאנק, אז די גאנצע קהלה איז אנ'אומנוציקע אינסטיטוציע, וועלכע טויג צו גאר נישט און איז א גנזעלשאפטלעכער סקאנדאל. אויב נאך צו דערפולן די אויפגאבע פון דער חברה קדישא און צו כאפן פאר פסח נאוואסעליצער מצות — איז בעסער גאר נישט.

פ. ר.

ווי נאר ס'געלט אין פישקע קלינגט — די נשמה פון גיהנום ארויסשפרינגט

חשובע רעדאקציע!

ערלויבט מיר אנצווייזן אויף א שטיקל קריסט־לעכן מיטלאלטער אין אונזער שטעטל. דער רוימישער קאמיסאר עצל, וועלכער האט געהאנ־דעלט מיט פארגעבונגס־בריוו און ביי וועמען מ'האט געקענט פאר א פאר דוקאטן זיך אויס־קויפן פון יעדער זינד און פון אלע שטראפן פונם גיהנום, האט געשאפן דאס בארימטע ווארט, וועלכעס איך האב גענוויילט אלס טיטל פון מיין בריוו. ווער ס'האט זיך גערעכט אויף גיהנום'ס פיין אדער חבוט הקבר צוליב די אדער יענע פאר־ברעכענס, האט פאר א ביסל געלט זיך געקויפט א פארגעבונגסבריוו פונם פויפסט און פטור...

חיים וואלמאן, קאהול

דער עונש...

... דור דור ודורשיו... כ'זאג עס קעגן זיי, די היינטיקע צדיקים, כ'וועל נישט חלילה מוצא דיבה זיין, נאר ס'פארט נישט דאס... ווייל ער איז דאך פארט געווען דער גרויסער ייד, נאר אים מעג מען דאך זאגן ולא קם בישראל...

איך און דער טאטע דיינער ע"ה, זענען נאך גאר געווען ייגנעלייטלעך, איידעמלעך, פלעגן מיר דארט אפזיצן חדשים־ווייז און ביי אים זי"ע אין קלויז, איז דאך געווען א בית ועד לחכמים, חוץ ערציק־פיפציק יידן למדי־תורה, פלעגן איבער דער וואך דורכפארן, דא א משולח פון א ישיבה, דא א פרוש און גלאט ארעמע יידן אנשי שלומינו, און אלע האבן דארט געפונען עסן, טרינקען און אווארעמע הריבע, ווייל די מידה פון הכנסת אורחים איז געווען ביי אים זי"ע זער גרויס, פלעגן טאקע תמיד זיין דער הויף פול מיט חסידים, ווער שמועסט אז ס'האט א ווארים געטון די זון און די וועגן זענען בעסער געווארן, פלעגן זיך ציען חסידים פון אלע עקן און עגדן.

און אז חסידים קומען זיך צונויף און ס'איז נאך א שטיקל יומה דפגרא, טרינקט מען נאכן דאווענען א ביסל משקה, א חסיד זאגט נאך זיינס א מאמר'ל מ'זינגט און מ'גייט טאקע א ריקודל...

מיטן אנהויב פון ראש חדש אדר פלעג נאר ווערן פריילעך אין הויף. דעם גרויסן „משנכנס אדר" פלעג ער זי"ע אליין מיט זיינע אייגענע הענט אויפהענגען אין קלויז אויף דער וואנט... מיר יינגע לייט פלעגן דא א ביסל פארבויגען די גמרה און ביי די גרויסע טישן אין קלויז פלעג מיר זיצן און איבערקלויבן דעם ארץ ישראל־ווייץ פאר שמורה־מצה אונטער דער השגחה פון זיין גבאי ראשון שמואל אריה ע"ה.

שמואל־אריה איז געווען דער גאנצער פירער אין הויף, , א ווילער ייד, נאר א ביסל א קפצן, פלעג אפילו עובר זיין אויף הרמת יד... ס'האט זיך אמאל געמאכט, אז ער האט דעם ג'־ער סופר ר' משה'ן, א ייד א זקן, אפגעלאזט א פאטש... מ'דערציילט, אז ער זי"ע איז געוויר געווארן דערפון, זאל געוועזן זאגן שמואל אריה'ן, רשע למה תכה... שמואל־אריה האט נאך דעם לאנג נישט געלעבט און איז געשטארבן גאר יינג, סך הכל מרבין ערבעים, אגב איז ער געווען איין. עקר און האט אפילו נישט זוכה געווען צו האבן א קדיש.

נאר ער זי"ע האט די אלמנה נישט פארלאזט, זי, גיטאלע, איז נאך געווען יינג און ממש יפת תואר, האט ער זי"ע זי גענומען אונטער זיין השגחה און זי איז פארבליבן לעבין הויף...

ער זכרונו לברכה פלעג שטארק פון איר האלטן... זי איז געווען די איינציקע אישה, וועלכע פלעג נאך דער רביצין ע"ה, האבן צוטריט אין זיין יחידות־צימער, אליין אן דעם גבאי... ער זי"ע פלעג אויף איר זאגן, אז זי, גיטאלע, האט אניצוץ פון די אמהות... די רביצין ע"ה פלעג א סך מאל אים מרמז זיין וועגן א שידוך פאר גיטאלען, נאר ער פלעג אלץ אפלעגן... און דערמיט האט ער זי"ע געהאט א ווייטן קוק...

ווייל אין אפאר יאר ארום איז ר' משה, דער ג'ער סופר, געבליבן אן אלמן. כ'געדענק עס ווי היינט, ס'איז געווען ז' אדר, ביים טרינקן לחיים ביים טיש האט ר' משה געבעטן, רבי, ווינטשט צו א רפואה שלימה דער אלטער מיינער. ער זי"ע האט אים געענטפערט, פאר גלייך אחיים און פאר־נעם נישט צו קומען אויף פסח. און טאקע דעם חודש איז ר' משה געבליבן אן אלמן, נאר אויף פסח איז ער געקומען. שפעטער האט אונז ר' משה דערציילט, אז ווען ער האט זיך געפראוועט ביים רבין און ער האט זיך באקלאגט אויף זיין צער, אז ער איז געבליבן אן אלמן, עלענד, אן קינדער, האט ער זי"ע אים געענטפערט: שמואל אריה'ס ווייב איז אוידאן אלמנה אן קינדער...

ס'פארשטייט זיך, אז מוצאי יום טוב האט מען געשטעלט א חופה, ער זי"ע האט אליין מסדר קידושין געווען... און אין א פאר טאג ארום זענען זיי אוועק געפארן קיין ארץ ישראל...
מ'זאגט, אז זי, גיטאלע, שמואל אריה'ס אלמנה, האט זיך א ביסל געקווינקעלט, ווייל ער ר' משה איז דאך פארט געווען ט זקן, א בן שבעים, נאר גיטאלע איז דאך פארט געווען א אישה צנועה און קעגן רבינס ווארט וואלט זי זיך נישט אקעגן געשטעלט, אגב, האט זי די רביצין ע"ה אויך צו־גערעדט צום שידוך, דערפאר האט ער זי"ע איר צוגעזאגט א קינד... און טאקע אין א פאר וואכן ארום איז געווען פון זיי א בריוו, אז זיי זענען אנגעקומען בשלום קיין ארץ ישראל און זי, גי־טאלע, איז געווען אויף קבר רחל, און דער רב"ש האט זיך צוגעהערט צו איר געבעט, און דעם רבינס ברכה איז מקוים געווארן... אז חסידים האבן איבערגעלייענט די בריוו און דעם רבין אפ־געגעבן מזל טוב, האט ער זי"ע א שמייכל געטון... פארשטייסטו, זיין נאגנ, זיין קוק...

בײַ אונז איז פאַראַן אַ ישיבה וועלכע האָט אַ „חברה-משניות“. די חברה האָט אַ פּראָגראַם, וועלכער ליינט זיך אין זייער לשון און אין זייער אויסלעגעניץ אָט אַזוי:

„ווער עס וויל פֿיר זיך אָדער פֿיר זיינע על-טערן פערזאָרגען מען זאָל אין זייער נשמה נישט פאַרגעסן תמיד אין משנית אין קדיש זאָגען קען זיך דאָס ביי אונז פערזאָרגען לויט גאָ איז פאַר-צייכנט.

„ווער עס וויל דאָס מען זאָל דאָס גאַנצע יאָר נאָך דעם אבלעבען משניות לערנען אין קדיש זאָגען אונד אויך יעדען יאָרצייט איז דער פּרייז 6000 ליי, פיר שלושים אין יעדען יאָרצייט 3000 ליי, נאָר פיר יאָרצייטען אַליין 2000 ליי!...“

די „חברה משניות“ וואָלט אָבער פונם קאָ-מיסאַר עצל געקאָנט נאָך עפּעס לערנען און שאַפן נייע הכנסות. איך לעג פאָר צו שאַפן טאַקסען: פאַר דער נשמה נאָך אַ זינדיקן עקספּלאָאַטאָר, איינער וואָס האָט זיין גאַנץ לעבען אויסגעפּרעסט די אַנדערע און פון זייער שוויים זיך געשאַפן עשירות — 10.000 ליי פאַר משניות לערנען. ס'זאָל אים זיין דער גן-עדן ליכטיק, פאַר אַ זינ-דיקן אויף אַלע לאַון בין אדם וחברו — 8000 ליי, פאַר ניאוף, האָבן אַ פאַרהעלטניש מיט אַנ'-אשת איש — 5000 ליי א. א. וו. ס'זענען מענ-לער פאַרשידענע פּרייזן און אַ גאַנצער קאַטאַלאָג מיט טאַקסעס. אויב שוין פאַרקויפן משניות, פאַר וואָס נישט אויף אַ קאָמערציעלן אופן, מיט טאָם און וואָג נאָכן באַרימטען ביישפּיל פונם קאַטאָלישן מיטל-אַלטער.

מ'קען אַפילו שאַפן גראַמאַפאָן-פּלאַטן פון באַשטימטע משניות-דפים און זיי לאָזן לויפן צו פאָלקסטימליכע פּרייזן — פאַר וואָס זאָל אַנ'אָרע-מער ייד אַפילו אויף יענער וועלט נישט האָבן אַ ביסל תענוג? דערפאַר ווייל ער קען נישט באַצאָלן די טאַקסע?

איך האָף, אַז אונזער רב וועט די פאָרשלעגן רעאַליזירן.

ש. ל. וויזשניץ.

אַ בריוו צו דער געזעלשאַפט „Prevederea“

חשובע רעדאַקציע!

אין די „משערנאָוויצער בלעטער“ פון 12טן מערץ ליין איך איבער דעם פאַל וואַסערמאַן פון באַלגראַד. איך האַלט פאַר מיין פליכט, אייך אויפ-מערקזאַם צו מאַכן איבער די אונגריכטיגונגען, וועלכע זענען אַנטהאַלטן אין אייערע באַהויפּ-טונגען, דאָס איר האָט אויסגעצאָלט די יעניקע וואָס האָבן געלעגט אַ סעקוועסטער אָדער האָבן באַקומען צעסיאָנען פון הער וואַסערמאַן. איך האָב אינטערווענירט פיל מאָל, איבערצייגענדיק אייך אַז איר האָט צוטון מיט אַ אומגליקלעכען, וועל-כער האָט פאַרלוירן ביי אַ פייער צוויי קינדער און אַפילו אייער ה' דירעקטאָר האָט מיר פערזענלעך פאַרשפּראָכן, אַז ער וועט נישט אויסנוצן די פאָר-טען און וועט ליקווידירן דעם שאָדן, דעסטאָ מער וואָס די שולד אין דער פאַרלענגערונג האָט די גע-זעלשאַפט זעלבסט, וואָס האָט אימער געפאָדערט נייע פּאַפּירן. דאָך האָט איר עד היום נישט באַ-צאָלט קיין איינציקן ליי פון דער אַנטשעדיגונג פון די 250.000 ליי, וועלכע איר אַליין האָט אַנערקענט און איך רעכן, אַז ס'איז וועניקסטענס געוואָגט צו געבן אַ דעמענטי אין אַ צייטונג, ווען איר ווייסט גוט, אַז איר האָט נישט דערפילט אייער עלעמענטאַרסטן חוב צו אַ אַסעקורירטן אָרעמען און קראַנקן מענטשן, אויסנוצנדיק די אומטענ-לעכקייט פון זיין זייט זיך צו פאַרטיידיקן קעגן אייך.

יצחק כ"ץ, גאַלאַץ.

מאָדערניסטישער טעאַטער

חשובע רעדאַקציע!

די וויכטיקסטע באַשולדיקונג אויפן משפּט איבערן מאָדערניסטישן טעאַטער איז געווען די: אַז די מאַסע פאַרשטייט עס נישט. איך בין אַ אַרבעטער און פאַרשטיי נישט די טעאָריע און טעמען פון טעאַטער, אָבער דאָס איז דאָס מערקווירדיקסטע ביים מאָדערניסטישן טעאַטער, דו ווייסט נישט, צי האָסטו עס פאַרשטאַנען, אָבער ביזט טיף באַפרידיקט. ס'שיינט אין זיין באַזונדערע פאָרם אויסערגעוועגלעך טיף צו זיין און דאָך לאָזן זיך אַ סך זאַכן זער לייכט פילן.

העך פאַרטקין האָט צ. א. געזאָגט, אַז שטערנ-בערגס טעאַטער צעמישט דעם מח, עס ברענגט אַריין אין אַ חירוואַר, פון וועלכען מען קען נישט אַרויס, און במילא פאַרשטייט מען אויך נאָר נישט. שפּעטער: דאָס מאָדערניסטישע טעאַטער מיט זיי-נע משונה'דיקע מענץ און אַקראָבאַטן-קונצן דער-מאָנט ניכער אין אַ צירק.

מיר לעבן איצט אין אַ עפּאָכע פון מאַסן-ווירקונגען, פון קאָלעקטיוו-אַרויסטרעטונגען און אין מאָדערניסטישן טעאַטער איז אויך אָנגענומען געוואָרן דאָס סיסטעם פון קאָלעקטיוו שפּילן.

די אַקראָבאַטן-קונצן וואָס דערמאָנען אָן אַ צירק? נו יאָ, עס איז נישט דאָס אַלטע טעאַטער, אין וועלכען עס שפּילט די מימיק, איך מיין דער געזיכטסאויסדרוק, דער מאָן און אויגן-שפּיל און אַ ביסאַלע זשעסט-באַוועגונג. עס איז אויך נישט קיין פילם, ווו די געזיכטס-מוסקלען און אויגן-שפּיל ווערט אויסשליסלעך דעם פּובליקום געוויזן, ניין, עס איז פיל מער אַ ווונדערבאַרע פאַרבינדונג פון אַלעם, אויסערדעם זענען נאָך דאָ די דעקאָ-ראַציעס און באַלויכטונג, וואָס שפּילן אויך אַ זער וויכטיקע ראָל אין מאָדערניסטישן טעאַטער, און דאָס אַליץ מאַכט אַזאַ געוואַלטיקן איינדרוק, רייסט אַזוי מיט, אַז מען איז אינגאַנצן אונטערן איינ-פלוס פון געשפּילטען, מען לעבט די גאַנצע צייט אין אַ אַטמאָספערע פון אין זיך פאַרגעסן.

און דערפאַר האָבן זיך אַ סך דערשראָקן פאַר דער רעוואָלוציע אין טעאַטער, ווייל דער מאָדער-ניסטישע טעאַטער איז נישט אַ טעאַטער פאַר אונ-טערהאַלטונג, מען קען דאָ נישט זיצן און באַ-טראַכטן, וועלכע אַקטריסע עס האָט די שענסטע פיס, ניין ביים מאָדערניסטישן טעאַטער מוז מען מיטפילן, מוז מען נאָכדענקען, קען מע זיך זע-טיקן מיט קונסט.

און דערפאַר: ווער עס האָט מורא פאַרן פוי-לען שוואונג און טעמפּאָ פון מאָדערניסטישן טעאַ-טער, דער מעג בלייבן אי ןדער היים!

ז. ח. משערנאָוויץ.

וועגן אנ'אומפּאַרטייאישער פּרעסע

חשובע רעדאַקציע!

ערלויבט מיר, צוזאַמען מיט אַנדערע לעזערס, וועלכע האָבן אַרויסגעזאָגט זייער מיינונג איבער אַן אימפּאַרטייאישער יידישער צייטונג, אויך מיין מיינונג צו זאָגן.

איך געדענק, ווי אויף אַ ליטעראַרישן משפּט איבער דער פּרעסע, איז ה' סופר, דער רעדאַק-טאָר פון די „משערנאָוויצער בלעטער“, אַרויס-געטרעטן מיט אַ שאַרפער באַשולדיקונג קעגן דער טעגלעכער זשורנאַליסטיק און האָט באַוויזן, אַז זי איז גיפט און פאַרסמ'ט די מענטשלעכע מוחות און נשמות מיט איר אינהאַלט. אַ גאַנצע רייע פון באַשולדיקונגסבאַווייזן האָבן זיך פאַר-פילמירט און די מוחות פון די צוהערערס און די מייסטע פון זיי זענען מיט דעם איינדרוק אהיימ-געגאַנגען, אַז טעגלעכע זשורנאַליסטיק איז סם-המות.

נאָך מיין מיינונג קאָן מען נישט פאַרגלייכן די „משערנאָוויצער בלעטער“ מיט אַ טעגלעכער צייטונג; איר אינהאַלט איז גייסטיק רייך און איז זער ווייט פון סם-המות. זי איז גייסטיק רייך, ווייל זי איז נישט קיין טעגלעכע צייטונג, ווי נאָר זי וועט אָבער ווערן, חס וחלילה, אַ טעגלעכע, אַזוי וועט זי פאַרלירן איר שענסט ווערט און אַנ-שטאָט די פיינע אַרטיקלען, וועלכע מיר ליינען איצט אין איר, וועלן מיר זען אין אירע שפּאַל-טען רוגער- און בליץ-טעלעגראַמען אָדער מאָרד- און גנבה-נייעס.

אַזאַ מין צייטונג באַדאַרפן מיר איבערהויפּט נישט — מיר זענען שוין זאַט פון זיי ביז צום האַלז.

„משערנאָוויצער בלעטער“ מוז בלייבן אַ וואָכן-צייטונג, זי מוז אָבער איר פאָרמאַט פאַרגרעסערן, אַזוי אַז נאָך איר גרויס און אינהאַלט זאָל זי זיין ענלעך מיט דער בעסטער רומענישער וואָכנשריפט „Adevărul literar şi artistic“.

אַזאַ מין צייטונג פעלט אונז זער און עס איז פאַר אונז אַ הייליקער חוב, זי פאַר דעם רומענישן יידנטום צו שאַפן.

אַזאַ צייטונג דאַרף געווידמעט זיין דער וויסנשאַפט, קונסט, ליטעראַטור און כאַראַקטער-בילדונג.

„משערנאָוויצער בלעטער“ געפינט זיך איצט על פרשת דרכים און אויב זי וועט נישט ווערן אַזאַ מין וואָכנצייטונג און וועט ווערן אַ טעגלעכע, האָט זי דאָס קליינע שטיקל אָבער פיינעם גייסט, וועלכען זי פאַרמאָגט איצט, געטמיתט.

משה ריכטער.

די אטאקער לייַ- און שפּאַרקאַסע

חשובע רעדאַקציע!

אַ דאַנק דער אינטערווענץ פון דעם בעסאַ-ראַבער האַנדווערקער-פאַריין ביים פאַרבאַנד פון בעסאַראַבער לייַ- און שפּאָרקאַסעס און, מעגלעך אויך אַלס אַ אַנטוואָרט אויף דער קאָרעספּאָנ-דענץ אין די „משערנאָוויצער בלעטער“ און „נאַ-שאַ ריעטש“, איז דער אינסטרוקטאָר פון דעם פאַרבאַנד געקומען מיט אַ צוויי טאָג פאַר דער אַלגעמיינער יערלעכער פאַרזאַמלונג, כדי פעסט-צושטעלן די סבה פון דעם אויסשליסן דריי מיט-גלידער פון דער לייַ- און שפּאָרקאַסע, וועלכע זענען גלייכצייטיק מיטגלידער אין דעם האַנד-ווערקערפאַריין. ווען די אויסגעשלאָסענע מיטגלי-דער זענען גערופן געוואָרן אויף דער זיצונג פון דעם אַדמיניסטראַציון ראָט, האָבן די ראַטמענער מיט דעם פאָרזיצער בראש, נישט געקענט דערווייזן מיט קיין איינציקער קאָנקרעטער באַשולדיקונג פאַר וואָס מען האָט זיי אויסגעשלאָסן. די איינ-ציקע סבה איז געווען די אָן „ממשת'דיקע“ אומ-צופרידנהייט פון די ראַטמענער מיט דעם האַנד-ווערקערפאַריין. די יערלעכע פאַרזאַמלונג אויף דעם צווייטן טאָג האָט צוגעצויגן אַ אויסערגעווענ-לעכע צאָל מיטגלידער „בעלי-בתים“ און „בעלי-מלאכות“ וועלכע האָבן צוזאַמען אויסגעוויילט אַ פּרעזידיום. דער לעצטער אי זנישט געפעלן גע-וואָרן דער „פּראַוולעניע“, וועלכע איז געווינט, אַז די „אַנגעשטעלטע נעטרייע חברה“ זאָל אויס-וועלן וועמען „זי וויל“, און דערפאַר האָבן עטלעכע חברה'ניקעס געמאַכט אַ רעש, צוליב וועלכען די פאַרזאַמלונג איז פאַרמאַכט געוואָרן פו[...] מאַכט. דער ראַט פון דער לייַ- און שפּאָרקאַ[...] האָט פאַרשטאַנען אַז דער מאָמענט איז ני[...] גינסטיק פאַר אים און דערפאַר האָט ער צונ[...] גערופן די פאַרזאַמלונג אויף דעם צווייטן טאָג א[...] דאַן איז זי אָפּגעלעגט געוואָרן אויף אַ אומב[...] שטימטער צייט. דער „אינסטרוקטאָר“ איז אָפּגע[...] פאָרן, די מיטגלידער זענען געבליבן אויסגעשלאָ[...] און דאָס „איבריקע“ איז „בתמלו ושלשום“[...] וואָס וועט איצט טון דער פאַרבאַנד? די גע[...] שאַפטלעכע מיינונג פון דעם שטעטל איז שטאַר[...] איפּגעבראַכט און וואַרט מיט אומגעדולד אויף[...] צווייטער מער ענערגישער אינטערווענץ פון ד[...] פאַרבאַנד.

אַטאַקער האַנדווערקערפאַריין.

בוכדרוקעריי „מערקור“

אינסטאַלירט מיט דער נייעסטער און מאָדערנסטער לינאָטיפּ-זעץ מאַשין, פירט אויס אַלע אַרבעטן, ווי צייטונגען, בראָשורן, צייט-שריפטן, פּראָספּעקטן און אַלע אַנד. אַרבעטן אין יידישער, העברעישער, דייטשער, רומענישער, אוקראַי-נישער און רוסי-שער שפּראַך.

טשערנאָוויץ, רעזשינאַ מאַריאַ (ראַטהויזשטראַז) 27

פאָלקסווירטשאַפט

לעבנס-פאַרזיכערונגסגעזעלשאַפט „פעניקס“

אין יאָר 1930 זענען אָפּגעשלאָסן געוואָ[רן] נייע לעבנספאַרזיכערונגען איבער [2]4,604.277 שילינג (אַקעגן 592,027.381 שילינג אין פאָרי[קן] יאָר) דערפון פאַלט 21 פּראָצענט אוי עסטרי[יך], 22 פּראָצענט אויף דייטשלאַנד, 14 פּראָצענט א[ויף] דער טשעכאָסל. רעפּובליק, 12 פּראָצענט אויף א[ונ]גאַרן, 12 פּראָצענט אויף מערב-אייראָפּע און א[י]טאַליע, 14 פּראָצענט אויף פּוילן, יוגאָסלאַוויע א[ון] רומעניע און די איבריקע 5 פּראָצענט אויף איבריקן מזרח-אייראָפּע, עגיפּטן און קליין-אזיע. סוף 1930 זענען געווען פאַרזיכערונגס-בייטראָ[גן] אויף 2,6 מיליאַרדן שילינג (62 מיליאַרדן [...]00 מיליאָן ליי) איז ווירקזאַמקייט.

אין דער פאַרוואַלטונג זענען אויף די דורכ[גע]טויט פריינגעוואָרענע שטעלן געוויילט געוואָר[ן] דר. האַנס מויטנער און צאָלטאַן האַיד[...] וויצעפּרעזידענט און דירעקטאָר פון דער עסטרי[י]כישער קרעדיט-אַנשטאַלט פאַר האַנדל א[ון] מלאכה, עדואַרד ברייזאַק, וויצעפּרעזידענט פון דער בערזענקאַמער אין ווין, פראַנץ קליי[ן]-וויזענבערג, גרויסגרונדבאַזיצער אין וויזענ[...] בערג און וו. אַ. וואָרקמאַן, גענעראַלדירעק[...]טאָר פון דער לענגאַל אַנד גענעראַל-פאַרזיכערונג[ס]-געזעלשאַפט אין לאָנדאָן, צום פאָרזיצער פו[ן] פאַרוואַלטונגסראַט אי זגעוויילט געוואָרן ה' ה[ער] האַנס מויטנער.

פּרייַז-רעדוצירונג

צוליב דעם קריזיס האָבן מיר רעדוצירט די פּרייזן פון אַלע לערן- און לייען-ביכער. א[...] טלתים א. א. מיר האָבן דאָס גרעסטע לאַגער פון יידישער און העברעאישער ליטעראַטור. [...] ליי-נעביר איז רעדוצירט פון 40 ליי אויף 30 ליי.

שלום זילבער עט קאָמפּ., טשערנאָוויץ

פּפאַרגאַס נר. 2.

דערעפנט איז געוואָרן

HOTEL „NEW-YORK“

בוקאַרעשט, קאַלעא גריוויצעי 143 (נעבן דער נאָרד-באַנהויף)

מאָדערנער קאָמפאָרט. — צימער מיט איין בעט 100–120 ליי, צימער מיט 2 בעטן 140–160 ליי אינקלוזיווע אַלע טאַקסן. — צענטראַל-הייצונג, וואַרעם און קאַלטוואַסער אין אַלע צימערן, בעדער, פאַרקעט. — אויסגעצייכנטע באַדינונג.

באַאַמטן און קאָמי-וואָיאַזשערן באַקומען ערמעסיגונגען.

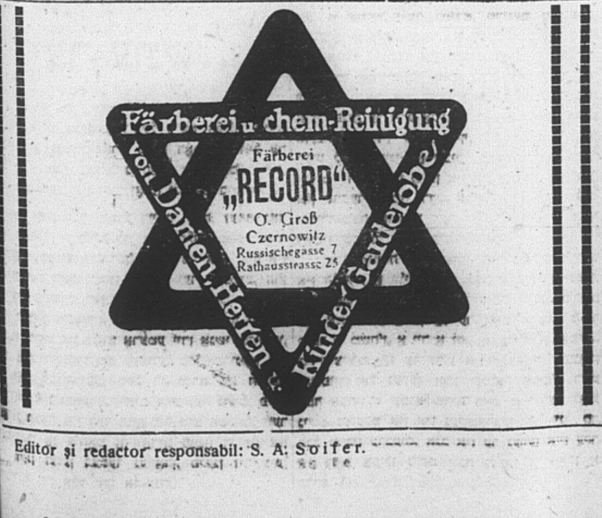

Editor şi redactor responsabil: S. A. Soifer. Tipografia „Mercur“, Cernăuţi, str. Regina Maria No. 27.